

Egészségügyi és társadalmi válaszok a kábítószer-problémákra: európai útmutató 2021-re – Polidroghasználat -Recenzió-

Dr. Szabó Írisz

Bevezetés

Az EMCDDA miniútmutatói a kábítószerekkel kapcsolatos legfőbb problémákat és azok lehetséges megoldásait tartalmazzák. Beszámolnak a kábítószerekkel kapcsolatos aktuális közegészségügyi kihívásokról, illetve gyakorlati tanácsokat adnak a szakemberek számára. Foglalkoznak a drogfogyasztási mintázatokról elkezdve a kockázati csoportokon át a drogfogyasztást érintő ártalmakkal is. Jelen írásunkban a polidroghasználat mintázatát bemutató miniútmutató tartalmáról számolunk be.

A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction: EMCDDA) „Health and social responses to drug problems: a European guide 2021” név alatt összegyűjtött miniútmutatók által tájékoztatja a szakembereket és a döntéshozókat a kábítószerekkel kapcsolatos legfőbb

problémákról és azok lehetséges megoldásairól. Beszámol a kábítószerekkel kapcsolatos jelenlegi kulcsfontosságú közegészségügyi kihívásokról, illetve gyakorlati tanácsokat tartalmaz a szakemberek számára. Egy megfelelő eszköz a kábítószer-problémákra adott válaszok megtervezéséhez, összpontosításához és végrehajtásához.

A miniútmutatók kidolgozása két eszközre támaszkodik: a válaszok kidolgozásának érdekében létrehozott cselekvési keretre, és a sikeres végrehajtást megcélzó stratégiára. A cselekvési keret és a végrehajtási stratégia segítséget nyújt azoknak, akik a kábítószer-problémák kezelésével kapcsolatos egészségügyi és szociálpolitikával foglalkoznak, vagy beavatkozásokat határoznak meg. A cselekvési keret segít tisztán látni a jelenlegi gondolkodásmódot a válaszok létrehozásához, illetve az egyes szakaszokban figyelembe veendő tényezőket, míg a (2022-ben megjelenő) stratégia számos olyan tevékenységet részletez, amelyek segíthetik a sikeres végrehajtást. Ez utóbbi tehát még nem elérhető az EMCDDA miniútmutatókat tartalmazó honlapján.

A kábítószer-problémákra adott egészségügyi és társadalmi válaszok minden olyan intézkedés vagy beavatkozás, amelyet a kábítószerhasználat negatív egészségügyi és társadalmi következményeinek – például mortalitás, fertőző betegségek, függőség, mentális egészségügyi problémák és társadalmi kirekesztés – kezelése

MAGYAR DROGFIGYELŐ

érdekében hajtanak végre. A cselekvési keret meghatározza és részletezi a válaszok kidolgozása és végrehajtása érdekében figyelembe veendő legfontosabb tényezőket. A válaszok kidolgozása és végrehajtása három alapvető lépésből áll: a kezelendő kábítószer-problémák természetének meghatározása; potenciálisan hatékony beavatkozások kiválasztása a problémák kezelésére; és ezeknek a beavatkozásoknak a végrehajtása, nyomon követése és hatásának értékelése. A probléma azonosítása és meghatározása során megválaszolandó kulcskérdések közé tartozik, hogy kit érint, milyen típusú drogról és használati mintákról van szó, és hol fordul elő a probléma. A válaszokat a megfigyelt kábítószer-problémákhoz kell igazítani, és ezek országonként és időnként eltérőek lehetnek.

Az útmutató továbbá négy miniútmutató-gyűjteményből áll: használati minták, ártalmak, környezet és kockázati csoportok. A használati minták alegység tartalmazza azokat a miniútmutatókat, amelyek az egyes, EU-országban aggodalomra okot adó kábítószer-használati mintákat külön vizsgálják. 2021. október 19-től kezdve jelentek meg ezek az útmutatók, mostanra mindegyik feltöltésre került a következő droghasználati mintákról: kannabisz, gyógyszerek nem orvosi-célú használata, új pszichoaktív anyagok, opioidok, polidroghasználat és stimulánsok. Jelen írásban a polidroghasznátról megjelent útmutatót tárgyaljuk részletesen.

A polidroghasználat és a hozzá kötődő ártalmak bemutatása

A „polidroghasználat” kifejezés azt jelenti, hogy az egyén egynél több drogot használ. Ez magában foglalhatja több anyag egyidejű használatát, és a meghatározott időn belül egymás utáni fogyasztását is. Ide értendő mind a kábítószer, mind pedig a legális drogok, például az alkohol, a dohány, az új pszichoaktív anyagok (legálisak, míg nincsenek illegális státuszban) és a gyógyszerek visszaélészerű használata. A polidroghasználat az egyén tudtán kívül is előfordulhat, mivel a kábítószer-piacon értékesített tabletták vagy porok egynél több anyagot is tartalmazhatnak.

Látható, hogy a drogok széles skálája tartozik a polidrogfogyasztás definíciója alá, ebből fakadóan a legtöbb drogfogyasztó egyben polidroghasználó is. Emiatt a polidroghasználat kapcsán felmerülő problémákra adott válaszok során célszerű azokra a populációkra, drog-kölcsönhatásokra vagy kockázati magatartásformákra összpontosítani, amelyek különösen ártalmasnak tekinthetők.

A különböző, egy időben elfogyasztott drogok közötti kölcsönhatások növelhetik a toxicitást. Egyes pszichoaktív anyagok hatásai fokozhatják a más szerek fogyasztása során felmerülő kockázatokat. Például alkoholfogyasztás hatására az elfogyasztott opioidok mennyiségének helyes megítélése csökkenhet. Továbbá a rehabilitációs központ vagy a börtön

MAGYAR DROGFIGYELŐ

elhagyása utáni csökkent toleranciát figyelmen kívül hagyhatja alkohol befolyásoltsága alatt a fogyasztó. Hasonlóképpen, a kokain és az alkohol együttes használata növelheti a toxikológiai kockázatokat. Több anyag együttes használata növelheti a balesetek vagy sérülések kockázatát is.

Az Euro-DEN Plus projektből származó információk a polidroghasználat a droghasználattal összefüggő akut egészségügyi ártalmakkal kapcsolatban betöltött szerepére is rávilágítanak. Az Euro-DEN Plus projektben információkat gyűjtenek 21 európai ország sürgősségi osztályainak kábítószerrel kapcsolatos jelentéseiből. A legutóbbi jelentések körülbelül egyharmadában két vagy több kábítószer használata szerepelt. Az alkoholfogyasztást tartalmazó jelentések több, mint felében szerepel polidroghasználat. Egyes drogok előfordulását sokkal gyakrabban jelentették további drogokkal együtt, mint másokét. Az alkohol messze a leggyakoribb MDMA-val (ecstasy) együtt fogyasztott drog. Más volt a helyzet azoknál a betegeknél, akiknél crack-kokain mérgezés lépett fel, ugyanis nagyobb valószínűséggel használtak más fajta kábítószereket, különösen opioidokat, míg kevésbé volt valószínű, hogy alkoholt is fogyasztottak volna.

A polidroghasználat nagyon gyakori az Európában kezelést kérő kábítószer-problémákkal küzdők körében. Összességében a kezelést igénybe vevő betegek körében a leggyakoribb

kábítószer-kombinációk Európában a kannabisz, mint elsődleges kábítószer, amelyet alkohollal és kokainnal fogyasztanak; az opioidok, mint elsődleges kábítószer, kannabisszal és kokainnal együtt fogyasztva; a kokain, mint elsődleges kábítószer, kannabisszal és alkohollal együtt fogyasztva; és egyéb stimuláns szer (nem kokain), mint elsődleges kábítószer, alkohollal és kannabisszal együtt fogyasztva.

A drogok közötti kölcsönhatások felismerése fontos a megfelelő kezelés kiválasztásának szempontjából. Például az elsődlegesen kábítószer-probléma miatt kezelték között sokan alkohol-problémával is küzdenek. Ezenkívül a stimulánsok egyidejű használata rosszabb kimenetelhez vezethet az opioid agonista (opioid helyettesítő) kezelésben részesülők esetében. E problémák felismerésének és kezelésének elmulasztása csökkenti a kezelések sikerességét.

A polidroghasználat felismerése azért fontos, mert súlyosbíthatja az amúgy is életveszélyes állapotot, és fokozott kockázatvállalással járhat. A polidroghasználat legsúlyosabb következményei közé tartozik a túladagolás, a hepatotoxicitás (májmérgezés) – különösen hepatitis C fertőzés esetén – és a kezelés sikerességének csökkenése. Szintén jelentős a pszichiátriai komorbiditás prevalenciája polidrogfogyasztók körében.

MAGYAR DROGFIGYELŐ

Gyakori drogkombinációk: hatás és következmény

A különféle drogkombinációk kapcsán felmerülő kockázatokat befolyásolják a szert használók sajátosságai, mint a tolerancia, az egészségi állapot vagy a genetikai tényezők. A károsodott májműködés magasabb drogkoncentrációhoz vezethet a vérben, fokozva a toxikus hatásokat. A használt drogok mennyisége és tisztasága, valamint a beadás módja is hatással van a drogkombinációk használatának következményeire. Az intravénás gyógyszerhasználat értelemszerűen magasabb koncentrációhoz vezet a vérben. Néhány gyakori drogkombináció és hatása: Kannabisz és dohány: A kannabisz és a dohány együttes elszívása a polidroghasználat leggyakoribb formája Európában. A dohányzást gyakran figyelmen kívül hagyják a kannabiszfüggőség felmérése során, bár a dohányzás fokozott visszaélési kockázata jól dokumentált.

Alkohol: Az alkoholfogyasztás a legtöbb polidroghasználatra jellemző. Fogyasztása az elfogyasztott más drogok mennyiségének téves megítéléséhez vezethet, és megváltoztathatja a többi drog farmakokinetikáját is. Az alkohol hosszú távú használata károsíthatja a májat, így veszélyessé válik az egyébként nem veszélyes mennyiség elfogyasztása is.

Alkohol és „bulidrogok”: Az MDMA és más stimulánsok fogyasztásával történő együttes alkoholfogyasztás viszonylag gyakori az éjszakai életben és más

szabadidős elfoglaltság kapcsán is. Ez a párosítás szintén nagyobb mennyiségű, bizonytalan eredetű kábítószer fogyasztásához vezethet, amelynek számtalan káros hatása lehet.

Kokain és alkohol: Az alkohol körülbelül 30%-kal növelheti a kokain szintjét a vérben, és pszichoaktív kokain-metabolit (kokaetilén) kialakulását okozza, amelynek elnyújtott hatása van. Ez a kombináció növeli a pulzusszámot és a vérnyomást, ebből fakadóan szív- és érrendszeri problémákat okozhat. A kokainfogyasztás növelheti az alkoholfogyasztás mértékét azért, hogy csökkenti az alkoholmérgezés észlelhető hatásait. Erőszakos viselkedést és öngyilkossági gondolatok megjelenését is leírták a két anyag együttes használata kapcsán.

Opioidok és kokain: Az opioidok gátolják a központi idegrendszer működését, míg a kokain serkenti azt. A kokain negatív kardiovaszkuláris hatásai felerősödnek, ha opioidokkal együtt használják. A kokain (az opioidokat használók néha crack formájában alkalmazzák) és a vele együtt elfogyasztott opioidok növelhetik az opioid-túladagolás és az ehhez kapcsolódó légzésdepresszió kockázatát. A kokain továbbá elfedheti az opioidok nyugtató hatását, így is növelve a későbbi túladagolás kockázatát.

Opioidok és benzodiazepinek alkohollal vagy anélkül: Az opioidok, a benzodiazepinek és az alkohol mind központi idegrendszeri depresszánsok, így együtt alkalmazva növelhetik a balesetek,

MAGYAR DROGFIGYELŐ

sérülések, valamint az opioid-túladagolás kockázatát. A gyógyszereket szedő időseknél a benzodiazepinek metabolizmusa is károsodhat, amely növeli a légzésdepresszió kockázatát metadonnal együtt szedve.

Európai kép: a polidroghasználattal kapcsolatos beavatkozások elérhetősége A hatékony prevenciók megközelítések többsége nem drogspecifikus, és segíthet csökkenteni a polidroghasználatot. A környezeti és egyéb prevenciók megközelítések célzottan csökkenthetik az alkohol más drogokkal történő használatából eredő kockázatokat. Ezenkívül számos prevenciók megközelítést találtak, amely csökkenti a polidroghasználatot, beleértve a gyógyszerekkel való visszaélést is.

Korlátozott mennyiségű információ áll rendelkezésre az EU-tagállamokban a polidroghasználat jelenlegi kezelési gyakorlatairól, és hasonlóan kevés információ áll rendelkezésre a polidroghasználathoz köthető problémák kezeléséről. A szakirodalom általában az opioidokkal vagy stimulánsokkal kapcsolatos problémák kezelésére összpontosít, annak ellenére, hogy Ausztráliában, Olaszországban és az Egyesült Királyságban a kezelések eredményességéről szóló tanulmányok azt mutatják, hogy a kábítószer-kezelésben részt vevők körében gyakori a polidroghasználat.

Miközben általános az a feltételezés, hogy a polidroghasználatot nehéz kezelni, az

ezzel kapcsolatos tanulmányok azt mutatják, hogy a kezelés szignifikánsan csökkenti a polidroghasználatot a kiemelkedően problémás fogyasztók körében. Ezek a tanulmányok azt is mutatják, hogy a kábítószer-kezelés jelentősen csökkenti a polidroghasználó betegek arányát, akár olyanoknál is, akik hosszú ideje és fokozott mértékben használnak különféle drogokat. Az eredményeket alátámasztja néhány randomizált, kontrollált tanulmány szisztematikus áttekintése, amelyek bebizonyították, hogy a farmakológiai és pszichoszociális beavatkozások csökkenthetik a polidroghasználatot, különösen a stimuláns-használatot az opioid agonista kezelésben részesülő betegek körében.

A problémás droghasználóknak nyújtott ártalomcsökkentő szolgáltatások általában az injekció beadásával kapcsolatos ártalmakra és kockázati magatartásokra összpontosítanak, nem pedig egy konkrét drogra. Az ártalomcsökkentő beavatkozások egy tágabb prevenciók stratégián belül működnek többféle szolgáltatásokat is kombinálva, amely a polidroghasználó emberek egészségének javítására összpontosítanak.

A túladagolás megelőzése az ártalomcsökkentés fontos területe a polidroghasználat esetén. Az opioid-túladagolás megelőzésére irányuló programok fontos részét képezi az egyéb depresszív anyagok, különösen az alkohol és a benzodiazepinek egyidejű szedésével járó kockázatok megismertetése az opioid-

MAGYAR DROGFIGYELŐ

fogyasztókkal. Hasonlóképpen fel kell hívni a figyelmét az éjszakai élet színterein és fesztiválokon drogokat fogyasztó embereknek arra, hogy a gyakran ismeretlen tartalmú drogok keverése milyen veszélyeket rejt. A kábítószer-ellenőrző programok segíthetnek a probléma megoldásában azáltal, hogy tesztelhető a helyszínen a drogok valós tartalma, valamint az ott dolgozók tanácsokat adnak a biztonságosabb szerhasználattal kapcsolatban.

Az európai országok az ártalomcsökkentő szolgáltatások széles skáláját tudják felmutatni, ez magába foglalja a biztonságosabb szerhasználat oktatását, tűcsere programokat, fertőző betegségek vizsgálatát és tanácsadást, valamint a hepatitis B elleni védőoltást, a vírusos hepatitis és HIV-fertőzés kezelése mellett. Ezek a szolgáltatások a polidroghasználók számára is fontosak lehetnek.

Legfontosabb gondolatok

A magas kockázatú drogfogyasztók körében a polidroghasználat nagymértékben elterjedt és általánosnak mondható, bár ennek formája (tehát az, hogy mely drogokat használják együttesen és hogyan) populációnként és környezetenként eltérő lehet. A polidroghasználat növeli a kábítószer-fogyasztással kapcsolatos ártalmak kockázatát. A polidroghasználat kezelése továbbra is összetett és komoly kihívást jelentő feladat. Az ártalomcsökkentő beavatkozások során prioritásként kell kezelni a polidroghasználat

visszaszorítását, ezen belül pedig kiemelkedően fontos az opioid-használók tájékoztatása a veszélyekről. A megfelelő válaszlelések kidolgozásának érdekében világosabb képet kell alkotni a droghasználók különböző csoportjaira jellemző polidroghasználat mértékéről és természetéről. Olyan holisztikusabb kezelési modellek kidolgozására van szükség, amelyek különös tekintettel vannak a társfüggőségek vagy a polidroghasználat káros mintáinak azonosítására.

A miniútmutató áttekintést ad azokról a legfontosabb szempontokról, amelyeket figyelembe kell venni a polidroghasználattal kapcsolatos problémák egészségügyi és szociális válaszainak megtervezése és megvalósítása során, valamint áttekinti a válaszokhoz szükséges erőforrások elérhetőségét és hatékonyságát is.

Felhasznált irodalom

Health and social responses to drug problems: a European guide 2021 - Polydrug use: health and social responses EMCDDA 2021 utolsó frissítés: 2021. október 22.

https://www.emcdda.europa.eu/publications/mini-guides/polydrug-use-health-and-social-responses_en